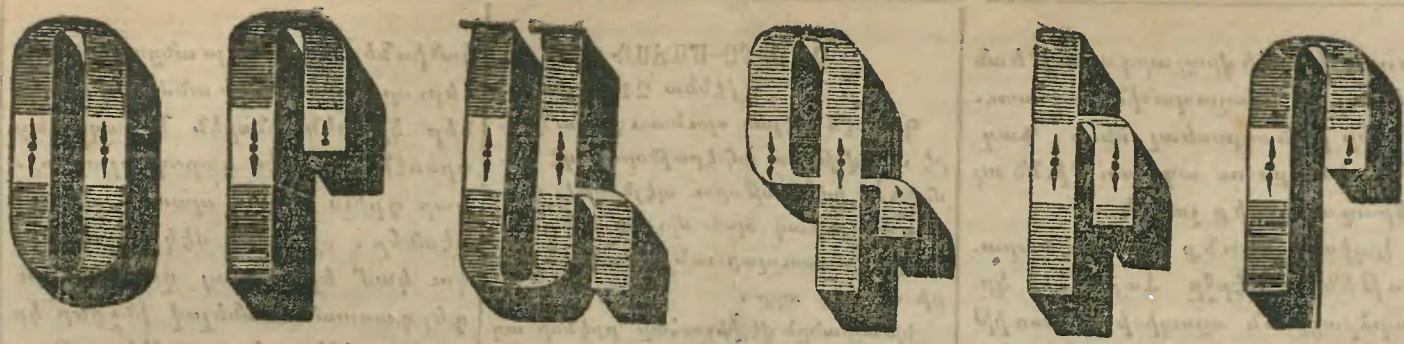

Օրագրերը կը հրատարակուի ա-
մէն օր ըստ ի կերպի և առն
օրերէ :

Տարեկան գինն է Պարսկ հա-
մար կանխիկ 250 դրամ : Իսկ
զաւանդակ համար կանխիկ 212
ժամ : Եւ իսկ : Կը բաժանորդ
գրուի ուղղութիւն կը պարտաւո-
րին կամ իրենց ուղղակի մեղ
գրիկ և կամ յիշեալ դուռնորդ
վճարելու համար Պարսկ մէկը
ցոյց տալ :

Օրագրերը համար 1 դրամ
կը ծախուի :

Կանխարձան տողը տարբեր
անգամի համար 3 դր : Եւ իսկ
բոլորին 2 դր : Եւ աւելի ան-
գամներու համար ուրիշ ա-
կարկով թիւն կը լրաց :

Նամակը և ուրիշ գրութիւնք
պէտք է գրիկ և ձեռնարկայ
եղովու խոստովան խան Բ
Թիւ սենեակը : Օրագրի խոստ
սարեանի անուան :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՎ ԳԵՅԻՆ ԵՆ ԵՄԵՐՏԻՏԻԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՏԱՐԻ

1874 ՅԱՆՎԱՐԻ 13

ԵՐԵՎԱՆԻ 13 ՅՈՒՆԻՍ 1874

ԱՆՍՏՐԱԿԱ 25 ՅՈՒՆԻՍ

ԹԻՒ 497

ԿՈՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 13 ՅՈՒՆԻՍ

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ս Թ Ր Ա Չ Պ Ո Ւ Ր Ի

Գաղղիական թան լրագրող ըմ-
թըրաղորդիկ թղթակիցը հետե-
ւալ հետաքրքրաշարժ նամակը գը-
րած է յիշեալ լրագրոյն :

Թանկ լեզուն Ազգի մը միտքն
և խորհուրդը առ ինքն դարձնելու
ամենահզօր դործին է : Հաւանա-
կան իսկ էր որ յաղթողը ընկճեալ
կայսրն ու ի հնազանդութիւն եկած
այս երկին մէջ զիւր լեզուն մայր-
նելու համար պիտի աղբու միջոց-
ները պիտի դործածէր :

Այլապէս Թանկայի հետ միտքալե-
զանքը, մեծք Գաղղիական լեզուն
բնական ընդունել և հաւանել
տալու դործը թողնելինք որ ժա-
մանակը կատարէ : Եւ ուժն ու բը-
նութիւնը մեզ յօգտութիւն կար-
գալէ զոչուցանել էինք : Մինչև
անցեալ դարուն վերջերը Գաղղի-
ական լեզուն իրեն պատճառանոց
իսկ մը կամ հազուադէպ դոր-
ծի մը մնացել էր : Կըր միայն դը-
րագէտը կրնային դործածել և
նորա ճաշակն առնալ :

Գաղղիական լեզուաբանութիւնը
որով Թանկայի համակրու-
թիւններն հաստատաբար առ ին-
քն չափեցաւ : Գրեթէ այս դաւա-
նի բարոյական միտքութիւնը ի
զուրկ հանեց : Եւ դորեղապէս օ-
ժանդակեց ծաւալել անոր մէջ այն
իզուր ճաշակը որով մէջ աղատու-
թեան Աւետարանը հրատարակ-
ուած էր : Եւ այս պատճառի թուա-
կանէ ի վեր Գաղղիացին արագա-
քալ և ճշմարիտ յառաջողիւն-
թիւններն ըրած էր : Երկրորդական
կրթութեան դարձեալ մեծ վեր-
մաները իրեն օտար լեզու ու-
սուցանելի էր : Այս մասին վերին
Հոգեւոր դաւառը Ստեփան Հոգեւոր
սէն աւելի Գաղղիացեալ էր :

Բրտակայքը քնքաւ ախտաւո-
թիւնները և անդալի անցած մեծ
չին գիտելի : Կերելի թէ ճիշդիւ և
կէօթ էի լեզուն արդարեւ իրական
հրապարակեալ վրայ վատահոյ թիւն
չունին : Աստուծո վերահսկման
ճշմարտ : Այս դաւառին հազիւ թէ
տէր եղան թէ չէ : Եւ ահա Գաղղի-
ական լեզուն դուրս հանեցին : Նոյն
իսկ այն չըմանակներու մէջ ուր ժո-
ղովուրդը Գաղղիական լեզուն զա-
տրիշ լեզուն չէ հասկնար : Եւ իս-
տիկ : օրինակի համար Պէրիօրի մէջ
Բրտակայքը ներս մտան թէ չէ ի-
րենց հրովարտակները Գերմաներէն
լեզուն հրատարակեցին : անոնց
իմաստը դուշակելու հօգը բնական
թողով : Բայց և այնպէս ուղղակի
վեհանքութեան և բարեկարգու-
թեան վարձ մը տալ : Եւ Հոգեւոր-
եան Բրտակայքէ եկող վերադասի
մը ձեռամբ պատրաստուած դըպ-
րոցական կանոնադրութեան մէջ
Գաղղիական լեզուն աւանդու-
մը ներսուծ ժամու վրայ երեք ժամու
համար թող տուին : Ասի ծիծա-
ղելի աւանդում մ'է որով արդիւն-

քը գրեթէ ոչինչ պիտի ըլլայ :

Անդր-Հոգեւոր քանի մը լրագ-
րող մէջ ծանուցում եղած էր թէ
երկու հարիւր Գերմանացի ուսու-
ցիչներու պէտք կար Այլապի մէջ :
Իսկոյն ինդրակիցներ դուռնա-
դուռը ներկայացան և լաւ թուա-
կաւոր պատուական պաշտօններ
ինդրեցին : որպէս զի ասի պատեհ
առիթմ մ'ըլլայ իրենց Գաղղիական
լեզուն ուսանելու : այսինքն զայն
լեզուն զոր իրենք պիտի ուսուցա-
նէին : Ըստ նախնի առաւել թէ ա-
ղէկ է որ մարդ ուսուցանելու ու-
սանի ամեն բան :

Արդէն խօսեցայ ձեզի Բրտակայ
մէջ տեղող հերձուածութեան ան-
ձուկ ուղեղն վրայ : Կըր կառավա-
րութիւնը թէ աշխարհական և թէ
կրօնական ուսուցութեան վրայ կը
դըրժմէ : Բրտակայ մէջ ուղղափա-
ռաւորութեան վկայագիր մը եթէ
ու հարկաւոր գէթ իրիտ օգտա-
կար է որ և է վարչութեան մէջ
յառաջ երկրորդ համար : Այլապի
մէջ քիչ մ'աւելի թողտուտութիւն
պիտի ըլլայ : Եւ աղաքականութեան ու
ներքինքանութեան պիտի քննար-
կան ձեռնարկ միջոց պիտի տարուի
այն պիտի քննարկ : որով հակառակե-
լու չէր համարձակած նոյն իսկ կայ
սերութեան կղերականութիւնը : Եւ
սակայն սենակութիւնը երբեմն և
յառաջակի քան զկամքը հզօրա-
գոյն են : Կը յիշէք անշուշտ այն
ճարտարապետ իսկ ինդրակիցութիւնը որ
նորերս կաթիլ օրիկ թուող իտալական
դասագրքերու և բողոքականութեան
լաւագիտութեան դասագրքերու մէջ
հաստատուեցաւ :

Երկու կրօններու այս բաժանու-
մը որ անհերքաւորութեան և միւր
հեռանդի ծնող պատճառ մ'է : այ-
սուհետեւ և աւելի օրոշ : աւելի վեճ-
աւելի և աւելի ընդհանուր պիտի
ըլլայ քան որպէս էր Գաղղիական
կառավարութեան օրով : Թանկայի
իշխանութեան ժամանակը նախնի
կան վարչութեան և հօկոյութեան
մը ներքեւ դրուած էին : Բրտակա-
կան դարձեալ ինքնանադիրը դեռ
ճշդիւ չ'որոշեց թէ ապագային մէջ
այս դարձեալները հակելու պաշտօնին
որ իշխանութիւն պիտի ստաւար-
կուի արդեօք : Բայց սա ենթադ-
րութեամբ թէ ժողովրդագրութեան
կամ բողոքականներէն զիւրիս ա-
մենէն աւելի ուսեալ մարդն է : ու-
սուցման անօրինութիւնը առ այժմ
նմա վերապահեցին :

Աւելի հեռուն դասին : Ի ըս-
կողքանէ հետէ վարժապետանոց-
ները առ իւրաքանչիւր կրօն բաժ-
նեցին : այս եղանակաւ հիմնոյ ըմ-
թըրաղորդիկ մէջ դաստիարակ-
ներու կաթիլ օրիկ վարժապետանոց
մը և Գաղղիական մէջ բողոքական
վարժապետանոց մը կայ : Եւ ասի
այնպիսի երկրի մը մէջ ուր միշտ
թէ կաթիլ և թէ բողոքական
ուսուցիչներ իրենց ուսուցին և դա-
տարակալութիւնը ի միտքին առած
էին : իրենց կենսակից էին : Եւ ի-
րենց ամենօրեայ յարաբերութեամբ
բը : կրօնական ներդրամութիւնը

գործադրելու և կարծիքներու ու
կրօնական կրթութիւններու դանա-
ղանութեանցը ներքեւ միտքար և
հանգամանքներ որոնելու և մեծա-
րելու ուսումը միանգամայն կառ-
նուին :

Ինչպէս որ կաթիլ վարժապե-
տանոցներ և բողոքական վար-
ժապետանոցներ կան : Ինչպէս որ
թուագիտութեան կաթիլ օրիկ դա-
սագրքեր և թուագիտութեան բո-
ղոքական դասագրքեր կան : նոյն-
պէս ալ կաթիլ վերադասութեան
կան : մինչդեռ Գաղղիական կա-
ռավարութեան օրով միւսնայն վե-
րադասութեան չըմանակի մը բողոք-
այրոցներու վրայ կը հակել : Մինչև
անգամ երբայցիկ վերադասութեան
մ'ալ անուանեցին դեռ չըսեցին թէ
թուագիտութեան ներքինը դա-
սագրքեր և չընէ ժողովրդական
է արդեօք : Հոս ուրիշ իրողութիւն
մ'ալ պիտի յաւելցնեմ որ Բրտա-
կական կառավարութեան կողմա-
նէ դրուած դատարարութեան
վարչութեան մէջ տիրող օղբոյն
վերջին նկարագիրը պիտի տայնախ
նական դարձեալներու պարզաւոր-
թեան վարժական դասագրքի մէջ առ-
սանորդական հաշիւը բողոքային
վերջուած է :

Գիտէք անշուշտ որ Սթրազուր-
կի դարձեալ դասաւորները ասկէց
երեք ամիս յառաջ համարուեցան :
Բրտակայքը զայս հաստատութիւ-
նը վարժոց (ժիմնալ) անուամբ
կարգադրեցին : Եւ Բրտակայ դանա-
ղան դաւաճանքին վարժապետներ
կանեցին հոն : Գաղղիական մէջ գը-
նուող աշակերտը Բրտակայքի դը-
ժականներու կամ սպայներու դա-
ւաններ են : սողող տեղեկութիւն
առած եմ թէ Սթրազուր աշակեր-
տաց թիւը մինչև յարգ անշուշտ է :
Վերջին նամակին մէջ խօսեցայ
ձեզ Սթրազուրի զանազան փա-
կաւրաներու կողմէն իտալացի :
Մոռցայ ըսել ձեզ թէ Գերմանո-
թիւններու Գաղղիական առ ժամ ան-
կախ կերպով կազմուեցաւ բժշկաց
ժողովոյն նման : Եւ Այլապի մէջ ծը-
նած քան աշակերտներ այս դըպ-
րոցի դասերուն կը հետեւին : դա-
սերը քաղքին դեղագործներու
կողմանէ կը տրուին : Բրտակայ
կառավարութիւնը առ ժամայն այս
Գաղղիական տրուած վկայագրերը
կընդունին և յուսովի է թէ Գաղ-
ղիական կառավարութիւնը նոյն ա-
ղապատութիւնը ցոյց տալ :

Թանկայի մէջ բժշկաց նոր ժո-
ղով մը հաստատութեան վերա-
բերութեան հաստատեցաւ կրթութեան
պաշտօնէին որոշանք կը ըս-
պատէ ամեն մարդ մեծ հնաւիտ
գրեթէ ամենուրեք քաղքէն : Եւ
թէ կառավարութիւնը ի ծով վրայ
դարձնէ իր ընտրութիւնը : Ան-
շուշտ նմանիկ մեծաւորութիւնը
Աղղիական ուսանողներու և ասանց
ծնողաց յարաբերութեանց գիտու-
թեանը մասին քանի մը առաւե-
րութիւններ կրնայ ընտելել : Բայց
այս ներքին և անձնական նկատու-
թեանէ գեր ի վերջ կը դասեն և

ամեն մարդ կը բաղձայ որ կառա-
վարութիւնն ալ գեր ի վերջ դա-
սէ գիտութեան գերագոյն չափը :
Եւ այս նկատմամբ ի ծով քաղքը
անժխտելի առաւելութիւններ կըն-
ծայէ : Սթրազուրի բազմամար-
դութեան կողմանէ աւելի մեծ կեդ-
րան մ'է քան թէ նման : բայց և
այնպէս այն աստիճան բազմամարդ-
չէ որ դործնական ուսումները ետ
մնալու վտանգին ենթակայ չըլլան :
Նմանիկ մէջ կանոնաւորապէս և
անխնայ կա պիտի մնան : մինչդեռ
Իստիկ մէջ այս վտանգը երբեք չի
պիտի վտանգէ զմեզ :

Գիտութիւնը Գերմանացի մեծա-
մեծ ուժերէն մէկն է : Եւ պատե-
րաղը քանի ինչ վերաբերութեան
ասոր դժուար յայտնուած թիւնը
ուսուց մեզ : Այլապս որ մեր ամե-
նէն աւելի իրթնուած դաւաճանքն
մին եղած է միշտ : Կը վաւարի
որ գիտութեան ամեն ճիւղերուն
մէջ Թանկայ անթերի վերադասու-
թեան մը իւր պատշաճ առ-
տեսման ստանայ վերադաս : ամեն
որ շարունակ Աղղիացին կը լսէ թէ
Գերմանիա իւր լաւագոյն և կրթու-
թեան պիտի լրացնելու համար
ամեն հնար եղած պիտի ընէ : ու-
րեմն թող Թանկայ զոչուցանայ
որ չըլլայ թէ անդ որ ծանուցութեան
դարձարածութեան կամ դժպա-
տեհ և անմիտ միջոցներով մեր թը-
նամեաց օժանդակել ըլլայ և Այլա-
պի խելացի երիտասարդութիւնը
յաղթուի մը բաղձալը մէջ նետէ :
որմէ փախչել կը մտարեւէ այդ
երիտասարդութիւնը :

Երթմութեան ինդրոյն վրայով
երկարօրէն խօսեցայ ձեզ : ապա-
քէն և իսկ արժանի է այն մեր բո-
լոր ուշադրութեանը : վասն զի կըր-
թութիւնն է որ մատուց սերունդ-
ները հետեւարար երկրի մը ապա-
գան կը յարգարէ : իսկ դատական
վարչութեան գալով : ասի դեռ
նորակալեալ չէ Այլապի մէջ : Մին-
չև հիմայ Սթրազուրիկի մէջ Գաղ-
ղիական կառավարութեան օրով
պաշտօն վարող չորս իրաւարար դա-
տարներու անդ միայն երկու դա-
տարը գրին : Սթրազուրիկի թե-
մը նոր յատակագծի մը վրայ պի-
տի սահմանադրել : բայց այս մա-
սին ալ կարգադրութիւն եղած չէ
դեռ :

Գերմանական լրագրողները գը-
նուորաւ մուտ կը դասեն Սթրազ-
ուրիկի մէջ :

Թանկայի մէջ ամեն մարդ կը
յիշէ թէ բողոք պատերազմի ըն-
թացքին մէջ : Գերմանական լրա-
գրողներու և մատենաներու մէջ ու-
րիշ խօսք չէր ըլլար բայց թէ մի-
այն Գաղղիական թեթեւաթիւ
թեան և բողոք պատերազմութեան
այն անդունդի վրայ որով մէջ հա-
մայն աղղը ընկած էր : Եւ արդա-
րեւ իմ ալ կարծիքս այն է որ : Եթէ
մեր աղղը անթերի վերադասութեան
թեան մը կը բաղձայ : պէտք է որ
մամուլը և դարձեալ ու ընտանիքը
միտքանին մեր բողոք մէջ հիմնա-
կան բարեկարգութիւն մը մտնու-

նելու : Բայց ճշմարիտ խօսելու
համար երբ շուրջ կը նայեմ իւրո-
յի կը հարցունեմ թէ այս մասին
Գերմանիա զմեզ այսպիսի յանդգ-
նարար յանդիմանելու իրաւունք
ունի արդեօք :

Երբեք Թանկայի մէջ : նոյն իսկ
այն լրագրողները որոնք ամենէն ա-
ւելի հետամուտ են ժողովրդեան
այս կամ այն միւր ցանկութիւնները
չընելու : Երբեք չեն համարձակա-
ւայնպիսի լիտի ծանուցումները հը-
րատարակել : որով օրինակները Գեր-
մանական լրագրող մէջ կը վրտան :
նոյն պիտի ըսեմ : նաեւ վեճակա-
հանութեանց անհամար ծանուցում-
ներու համար և պիտի հարցունեմ
թէ արդեօք Գերմանիա պատրի-
նակ նորութիւններու միջոցաւ պի-
տի ձեռնարկէ մեզնէ յայտնաւած
Թանկայի մասը վերանորոգելու :

Ես մտադիր եմ անկեղծօրէն և
հաւատարմորէն պատմել այն ա-
ռաւելութիւնները : Կըր Գերմանա-
կան տիրապետութիւնը Այլապի տը-
ուաւ կամ խոտաղաց (այսինքն
պարտաւորել կըրթութիւն և հա-
տարակրթային աղատութիւնները) :
Պատմութիւն կատարեալ ըլլալու
համար պէտք էր նմանապէս յայտ-
նէին այն դեղձումներն ու դէշու-
թիւնները որոնք այդ տիրապետու-
թիւնն իւր ետեւէն կը բերէ :

Բաւ ձեզ թէ փոքր քաղաքնե-
րու և մեծ աւաններու յուսած կեր-
պարանքը Սթրազուրիկի կերպա-
րանքին չափ : Նշանակութեան ար-
ժանի է : Միւսնայն մէջ երբ զին-
ւորական երաժշտութիւնը փողոց-
ներէն և հրապարակային տեղան-
քէն կանցին : պատուհաններն ան-
միջապէս և ամենուտեք կը փակ-
ուին : Գերմանացի դործակալաց
ձեռամբ կարգադրուած երաժշ-
տական միտքանութիւնը բնական
անտարբերութեան առաջին ի դե-
րն կընեն :

Հոս այս պահու : փոխառու-
թեան յաջողութեան և մեր ընտ-
րութեանց խիստ յաջող արդեանց
մեծ լուրէն զատ ուրիշ բանի վը-
րայց չի խօսուի : Այս երկու դեպ-
քերը մեծ ցնծութիւն պատճառե-
ցին և Թանկայի ճակատագրի վը-
րայ յայտն և վատահոյութիւն ներքին-
յեցին ամենու : Այլապի հաշիւացող
դէպ ի Թանկայ դարձած է : Եւ ե-
թէ Թանկայ աղատութեան և բու-
րոյական վերանորոգութեան պո-
ղապային մէջ հաստատուածութեան
յառաջանալու ըլլայ : այդ հոյ-
եացքը միշտ առ Թանկայ ուղղեալ
պիտի մնայ :

ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՎ ԳԵՅԻՆ ԵՆ ԵՄԵՐՏԻՏԻԱՆ

ԵՆ ԵՄԵՐՏԻՏԻԱՆ

Մեր մարդ մ'է նա : որ փոխառու-
թեան կընայ գալալիկ թէ Գաղ-
ղիկ և թէ Պապութեան տախար-
հական գիրքին տնտեսական աղա-
գան : բայց վերջին օրերս մէկ քա-
նի օտար թեթեւութեան միջոցաւ հը-
րատարակուած պաշտօնագիր մը
արդի կղերական արժանիք և իւր
Գաղղիկ կառավարութեան և ժո-

յնուրիս այսօր . ձեռն նուէր խոստա-
ցողներուն կըսեն թէ միտայք . հագ-
լէ , բայց պէտք չէ որ վհատիք .
գործեցէք դուք . թշնամի կը տես-
նէք ատենք . կըսեն ձեռն թշնամի
կեն ատենք , փառաբարձութիւնն նա-
խանձով մօլեալ անձինք են . այդ-
մարմինը ժամանակաւոր է . ա-
տենք ալ Հայեր են . աշխատեցէք
և գործեցէք դուք . ատենք եթէ
այսօր չեն խիղճ ընէր , վաղը կը
նեն , միւս օրը կընեն , անշուշտ օր
մը կընեն , զի հաստատամտութիւն-
ը նախանձու կըքեն գորաւոր է .
Այդ անձինքը քիչուր են , ջա-
նացէք զանոնք շահիլ . դիմեալ
են և յանդանքը իրենցը են . երբ
կը տեսնէք թէ մեր շինութեանը
գանձանակը տաւր փարայ ձգողին
մօլքը կը բռնեն որ չիտայ իւր
նուէրը , համոզեցէք որ տայ . ըսէք
ատենք թէ՛ Սամաթիոյ այդ դըպ-
րայնեւորն մէջ հաշար աղքատ հա-
յկաւ . զաւակներ պիտի դաստիա-
րակուին . ըսէք ատենք թէ՛ այդ
մանկանն եկեղեցւոյն մէջ զվառ-
ուած , դպրոցաց մէջ հայրենիք
ճանչլլ և սիրել պիտի սովորեն .
Յիշեցուցէք ատենք թշնամի Հա-
յաստանը , հոն տեղի որբերը , թըշ-
ուառները . ըսէք ատենք թէ Սա-
մաթիա 800 աղջիկ զաւակ ունի
դաստիարակութեան կարօտ . ի
տէր ընկերակալութեան խօսեցէք ,
ի տէր մարդկութեան խօսեցէք և
որ մեծն է ի տէր Հայոց վերակին
դանութեան խօսեցէք . և ահա
պիտի խղճան , զի Հայ են . այն ա-
տեն պիտի Հարգ իրեն զանձնակին
տաւր փարայ ձգող այն սուրբ ձեռ-
քը . այն ատեն կը տեսնէք որ պիտի
խնայ մեր գանձանակը , և պիտի
աւարտին մեր շինութեանը .
Բայց եթէ դարձեալ քարացեալ
պարտեանք , ըսեմ ձեռք բռն մը
այն բլէք . Սահ . վարձարանին մէջ
ձեռք օր մը պատահմամբ 7 տարե-
կան աղքատ և որբ աղայը տեսած
եմեալ արք . երբ աշակերտը կը ճա-
լէին ատենք մէ ձեռք կը դիտելու զա-
նանք սիրա կ'առնէր և աչքերէն ար-
տասուաց կ'ըլլային կը հասէին
թշուառին մարմինն ալ կը զոգար
ըլլաւին . երբ իրեն հարցուցաւ
թէ՛ ինչու կուլան , պատասխանեց
մայրս հայ չունէր որ տար ինձ ,
իրա անօթի է . Այդ աղաքներէն
մէկը երկուքը ներկայացուցէք այն
անխիղճներուն , ներկայացուցէք
փանտեանի , այն ատեն փտահ հ-
գիք որ կը խղճան , և չեն արդիւնը
այն տաւր փարայ տուող ձեռքը .
զի չիտայ կըք մը . որ թըշուառին
զէմ չը փշրի .
Այդ չենքըրու շինութեանց յա-
ջողութիւնը անհնարին կը դառնա .
ուր Սամաթիոյցոյ համար . հա-
րաւան անձնաց , մեծ գումարներու
գործ է կըսեն . ճշմարիտ է այդ .
բայց Սամաթիոյցոյ հարուստ արը-
տեր ունին , մեծ գումարներու ու-
նեցող բարեկամներ ունին , աղքա-
թին մեծ համակրութիւն . մեծ վրօ-
տահութիւն ունին . ատենք զիմենք .
դիտեն ատենք թէ Սամաթիոյ զըզ-
րոցները միայն Սամաթիոյցոյցը չեն ,
այլ ընդհանուր ազգին են . դի-
տեն ատենք որ Սամաթիա իր պը-
տուղը միայն ինքը չի վայելի .
դիտեն համայն Հայք թէ Սամա-
թիոյցը խոստարհ են , աղաւաղան
են , անխիղճ են , ընկերակալ են ,
ապէրախա չեն և մինչ այսօր ե-
րանեօք կը յիշատակեն Մինէճեան
այն անուրը , որ իրենց ճշմարիտ
և միակ բարեբարն էր .
Անէճք անոր , որ Սամաթիոյցոյ
օգն յատկութիւնը կը քօղարկէ և
ապերախա կը կոչէ զայն . դիտա-
ցէք այնպիսիներ , զի բարի մարդ չէ
նա .
Սամաթիոյցին կը համարէն այն
ձեռքը որ նպատակ համար առ ին-

քնն կը կարկառի , իսկ արհամար-
հանք կը մերժէ այն ձեռքը որ
նպատակ համար երկիցած ժամա-
նակ համար կ'ապաւնէ .
Բայց Հայոց կըսեմք թէ՛ այս է
Սամաթիոյցոյ երախտագիտու-
թեան սահմանն և անփոփոխելի է .
Սամաթիոյցը հարուստ չեն պաշ-
տեր , այլ հարուստ արտեր , այլ
անխիղճ արտեր կը պաշտեն . շող-
քորթել չեն գիտեր , քանզի աշ-
խատանք են , քանզի անխիղճ և
արժանապատուութեան նախան-
ձանքիք են .
Սամաթիոյ երախտագիտութեան
Մեր ընկերութիւնը բազմաթիւ
է . հարկաւոր անձինք ենք մենք
մէկ թաղի մէջ համախմբեալ . չըս-
պասենք մեր հայրերուն . անոնք
ծերացած են . աշխատութեան մեծ
բաժինը մերն է այսօր . չըլլա՞ք ա-
մեն թաղ , դիմենք ամեն կողմ ,
զարհենք ամեն Հայու դուռ և բ-
անք թէ Հայու զաւակաց կրկին

դրականներ կը չինուին . օգնութիւն
խնդրեմք և օգնութիւն խոստա-
նամք . Իրենց , յորդորելով զանոնք
որ անոնք ալ մեր օրինակին հե-
տեմն , որ Հայ կը վանէ մեզ ձեռ-
առնուան . փտահ ըլլամք . բ-
անք իրենց թէ՛ Սամաթիա մա-
րայութիւնը յերկիր տապալց , և
կուղէ հիմայ ալ ազգաութիւնն
հիմնուին ի սանդարմատ գահա-
վիժել , զի Հայոց մէջ անխիղճու-
թիւնը դեռ ևս ոմանց տղիտաց
կողմանէ իբրև ատուած կը պաշ-
տուի , խոնկ կը մատուցուի այդ
գարշիկի կուռքին , տապալել պէտք
է զայն , և ահա այն ատեն պոյ-
ծաւ է Հայոց հորիզոնը , երջանիկ
է Հայր .
Սամաթիոյցիք .
Ասոնք ընկուր յարմար ժամն այ-
սօր է , երբ եթէ գանդապիմք մաք-
րել մեր տարած այս թուեաւոր կը-
լիման , անշուշտ եմ որ կը մեռնիմք .
Վ.Ա.Ա.ՐՇ

ՅՈՒՅԱԿ ՆՈՒԻՐՍՏՈՒՍՑ

ՍԱՄԱԹԻՈՅ ՍԵՆՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԵՆ

ԴՊՐՈՑԱՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

9.

Մինչև հիմայ հրատարակածին գումարը	1160 43/100 (Ուկի)	116043
Պ . Պ .		
Բարձրագ ինքնակի Գիքնապարտեան	20	2000
Կարապետ	3	600
Բարձրագ	3	600
Յարութիւն	13	1300
Կրօն Կարապետեան զրադիք	3	600
Բարձր Սոգապեան ոսկերիչ	12	1200
Կարապետ Խաչատուրեան և եղբայր պարզաճը	8	800
Պօղոս Բժիշկ	9	900
Մ . Մարտի Կարապետեան ճարտարապետ	4	400
Մ . Կարապետ Թաղապետ		
Մ . Գիքնապարտեան	23	2300
Համաբարձու Միջոցիւն		
Խաչատուր Գեորգեան ոսկերիչ	3	600
Միկիտոս Յարութիւնեան	7 1/2	720
Արիս Հրապարակեան երազող	2	200
Կարապետ Եփեսոսի ինքնակի կրօնապետ	3	600
Յակոբ Թարսեան Պիլիգիւր	5	500
Աստուր Յարութիւնեան ոսկերիչ	9	900
Միհրան Մ . Տաթևեան գոնոյիտմի	3	300
Յովհաննէս Միկիտոսի գրքաճը	1	100
Տիգրան Սինիկ Գրիգորեան	3	300
Գրիգոր Յարութիւնեան միջանձը	6	600
Գաբրիէլ Գրիգորեան	3	300
	1503 65/100	150365

ՎԻՃԱԿ ՍԵՆՈՐՍՏՈՒՍՑ

ՄԻՃԱԿՆԻՍՏՈՒՍՑ

(ՏԵՄ Օրհնիքի 496)

Ժ . Սրբէն վերը յիշեցինք տոմ-
սակաց և դրամաց ո՞ր , ինչպէս և
որոյ ներկայութեամբ յանձնուած
և պահուած լինելը . կաթմուղիկուր
գեռն չը խոնարկով տեղ այս շինու-
թեանց մասին ունենալիք դժուա-
րութիւնք , Սարափանեան բերած
էր ի Ս . իշխմանը զրադիք որ պէտք
էր իշխմանի նոր շինուած ճեմա-
րանի համար դորձած ուէր , ապա
թէ ալ կանխաւ դրամատուրը կը
դնէր մէկ մասը և հետզհետէ կառ-
նէր , բայց անանկով որ նոյն շի-
նութեան աւարտիլը գտնէ 3 ամիս
պիտի աւել , ուստի մի մասը շա-
հեցնելու համար Սինոգիական իշ-
խմանի հին եպիսկոպոսները և մի
քանի միաբանք , Պրօքսիթիքը և
ատենադպրը ի ժողով կը հրա-
րեն և կը յայտեն իր նպատակը ,
և միանգամայն կառաւարկէ ինչ
ձեռով և ո՞ր դրամատան յանձնը
արժան անանկին յայտնել . որք
նկատելով այն գումարին շինու-
թեան համար պէտք եղած միջո-
ցին փութով հասցնելու կարօտու-
թիւնը , լաւ կը համարին տուանց
անուան դնել 3 հազարական տու-

սակներով Տիմիտոյ դրամատուր ,
որ ի հարկաւորին դիմութեամբ
առնուի , նոյն ժողովին մէջ զբա-
նուած է եղած Տիմիտոյ տառնիքը
Մարկոսի . Բիւռնի օրհնութեան
հանդիսին եկած լինելով թէ և վե-
հափառ յանուն իշխմանի գնել
առաջարկած է . բայց վերջապէս
կը համաձայնի ժողովին , և որպէս
զի հաստատութեան մէջ տարած-
ուելով նոյն գումարի համար , որ
ճեմարանին յատկացած էր , և եկե-
ղեցեաց տաճարին և այլ շինու-
թեանց խարտու զիմակաց վերա-
նորոգութեանց համար խնդրուած
նուիրահաւքութիւնը ապարդիւն
չըլլին ինչպէս եղած է վառն որպէս
ի ներկայութեան Սինոգիական
Պրօքսիթիքի և ատենադպրի և
կաթմուղիկուր թարգմանին նոյն հօ-
հաղորդ մանէթը կը յանձնէ Տիմի-
տոյ տառնիքը . Մարկոսի եպիսկոպո-
սին որ փութեան անդորրացի կը-
տայ Մարկոսը հօ հաղորդ մանէթը
ստանալուն Տիմիտոյ դրամատուրը
գնելու համար , եւ դրամատան
տոմարակները երկու անգամով յը-
ղելով ի Տիմիտոյ , և ըստ իր
խնդրանոց նոյն փողն ստուակէն
կրկին Սինոգիականաց և ատենա-
դպրի միջոցով գանձատուանէր զբո-
րեւելով և ի վեհահարան ի ներկա-

յութեան կաթմուղիկուր հանելով
անդորրացի կը խնդրուի ինչպէս
Հետեւաբար տեսնենք թէ ևս ուր
է նոյն դրամաց Պրօքսիթիքի եպի-
սի յանձնուիլը ի դրամատուան տա-
նելու համար . Միայն նոյն միջոցին
Պրօքսիթիքի եպիսկոպոսը ի Պօղոս գա-
լով ուղեկից եղած է Մարկոսին
մինչև ի Տիմիտոյ , և նոյն առանձին
կառքով , Այս մասին ևս կը հրա-
խրեմ ձախորդ փառաբան Մա-
մուլը որ թէ հաւատարմ զժողա-
րանայ , թող բարեհաճի Մարկոսի
եպիսկոպոսին ուսանիլ , և այս փո-
ղորդ հետզհետէ ստացուած են և
կառաւարկեան եղած ճեմարանի շի-
նութեան ծախսելու .
Ժ.Ա . Թեպէտ ամօթ և աւելորդ
էր յայտ մտնի ևս պատասխա-
նել զրադիքին նամակագրին , բայց
որպէս զի միայն ինքնընչ խարտին ,
ուստի բաւական է տեսլ , որ կա-
թմուղիկուր քոյրը կարօտութիւն
չունի վառնց ծախսով ապրելու .
նա ի տէր իւր եղբոր գնալ եկած
է անդր , և ի Պօղոս տեսլի ողոր-
կաններ չունենալով եղբոր առաւ-
թեամբ միայն կը միմիկարուի , և
իւր ունեցած կարողութեամբ կը
կենցաղավարի .
Նոյնպէս քեանորդին երբեք ա-
ռանց մարտի ապրանք բերած է ,
մանաւանդ զի անկարելի է , իբրով
հետեւ մարտապետները իշխման-
նայ անուան ինչ որ կը զայն ուրիշ
տահմաններէն , ցուցակ կատանան
Սինոգիական և մի առ մի գնելով
նոյն ցուցակէն գարս ոչ ինչ բան
չեն թողար տաւանց մարտի , Եւ
քեանորդին կաթմուղիկուր ի վա-
ղորդագատ փոքրիկ վաճառակա-
նութիւն բացած է և ապրանքներ
բերելով , թէ յիշեան և թէ ի
վաղարկագատ խանութներուն և
այլ թէ եկեղեցական և թէ աշ-
խատական ցանկացողաց յայտնա-
նապէս կը ծախէ ապրանքները ի
հարկէ իւր օգուտով , ուր բռնու-
թիւն չկայ աղաւ կամքն զառ :
Հետեւք քեան եղբորները կրնան փո-
թուր մարտապետներ իմանալ զը-
րիգորիկ Մարկոսեանցի որչափ մա-
քըս վճարած լինելը , և արդէն
իւր մօտ ևս կան մարտապետ 1870ի
մարտ 30 ամսամտոյն ստացական
տուները , 106 , 109 , 122 և 222
համարներով , Մանաւանդ եթէ
նորա ապրանք վերայ մարտապետ
նշանները դրած չը լինէին , ցարդ
չտանց բռնուած և խոյտառակու-
ած էր տէրութեան կողմանէ , ո-
րովհետեւ ինչպէս կաթմուղիկուր ,
նոյնպէս նորա պաշտօնից և մեր-
ձակայ մարդկանց ինչպիսիք խիստ
չտաւ են . . . և մինչև արեւն կը
լուսն . . .
Իրաւ կաթմուղիկուր իւր քեանորդ-
այն ի Պօղոս վաճառակաւութեան
համար գնացած ժամանակներ , թէ
իշխմանի և շինութեանց և թէ
ապրանքի համար պարագայը ա-
ղարկած և բերել առած է նո-
րա միջոցով . և միմիկ ամօթ և
միջք է այս , և քեանորդին բայց ի
տեսլի չարչարանք և աշխատան-
քէն ինչ շահ տեսնած է , և մի-
թէ նորա բնութիւնը կը զիմանի
բոցէ ունելու այնպիսի մի վտառակ
բայց է՛ , որ մարդ իւր աղեկաւ
թեանց փութորէն չտա անգամ նա-
խախնք և զրադիքութիւն չէ բա-
խախնք և զրադիքութիւն չէ բա-
խախնք : Բայց յայտնանէ՛ կաթմու-
ղիկուր ո՞չ թէ միայն իւր քեանոր-
դայն այլ և ուրիշ մարտապետներ
չե անգամ . Պարսից և թրքերուն
աթմուղիկուր օգուտէտ կը պիտի պի-
տանի բաներ կարողութեան և բերել
կը տայ եղած , ինչպէս կիւր , եր-
բեք , և են , և են , և այս ի հարկէ
տեսլի ևս ատեն և լաւ լինելու
համար .
Կաթմուղիկուր այնպիսի բնու-

թիւնը իւր ամեն կառաւարու-
թեանց մէջ փոխած կերելի , և ինչ-
պէս կը պատմեն , այն աստիճան
խնայողութեամբ կը վարվի , որ
չտա անգամ դաւաղան ի ձեռն
մշակապետի պէս գործաւորաց
մօտ կանգնելով չըր թողոր եղած
չիչին մի բան անգամ ի զուր թա-
փել կամ վնասել , և իւր ձեռքով
քար և աղիւս կը տայ չէնքին վար-
պետաց տանելու , զոր տեղոյն
սիրամարդ եպիսկոպոսը ոմանք
քաճիճալ կանեն եղած ըստ իւր-
եանց վատ սովորութեանց , բայց
ոմանց ցուան այն է՛ որ վառնի և
չինութեանց ծախքը իւրեանց ձեռ-
առքն լինի , որ ըստ հին սովորու-
թեան կրկնակի գրեն ի տուեալին .
ահա բուն խնդիրը , եթէ աշք խը-
րէ վեհ խիստ լաւ և գոյութեան
արժանի մարդ կը լինել .
Մուտէ զրադիքին նամակագրին
6000 մանէթ կանխիկ փող առած
է տուր քեանորդայն համար Պօ-
ղոսէն կապար (ոչ թէ արձիճ) բե-
րելու , և բերանները կապարէն
զատ թէ շինութեանց և թէ իշ-
խմանի և ապրանքի համար եղած
են շատ բաներ , բնդ որս է և Մա-
րտեան Մէճ . Մ . Մարգարի նու-
րած ապրանքներ ճեմարանի համար
Այդ հաշիւները Սինոգիական է
և ցանկացողք 70 թուականի հա-
մարաւ ՅԱՅ Սինոգիական քեանորդին
տուած ապահովագրին սեպիլը
կարեն տեսնել Սինոգիական դորձ
մէջ :
Եթէ Մամուլը կը հաւատայ ,
թող զայն ինքն անձամբ քննէ և
համոզուի , և ծախքը ճանաչար-
հին կը վճարուի , և ապա թէ՛ պա-
տասխանին ներքոյն է կաթմու-
ղիկուր համար թէ իրաց ճշմարիտ
նկարագրութիւն , թող ինքն իստ-
տովանի , որով ինչպէս կաթմուղի-
կուր կենդանի նահատակ հանդի-
սացած է , նոյնպէս տեղոյն հա-
րադատաւ և հաւատարմաւ կար-
ծեցեալ մի քանի միաբանք և նո-
յս կուտակից աշխատակաւք կա-
տաղած գաղանները դարձած են ,
և իւրեանց հասցիները և զա-
նազան անխաւ աղբիւրները չարա-
նալով չի գիտեն ինչ ատեն և ինչ
անեն ու դորձեն :
(Շարունակելի)

ՍՈՒՐԻ ՏԵՂԵԱՅ ԽԵՂԻՐԻ

(Շար. ԳԵՄ Ի՛- 496)

«Ձեր ըսած խօսքերէն առաջին
մարդ բաւական իմացուեցաւ , և
համարէ թէ կիսով չափ լուծուե-
ցաւ խնդիրը , ըստ վեհմ . վաղի
փոխայն . ուրեմն երկրորդ մասին
վրայց ինչ ունէք ըսելու . Լատի-
նաց , որոնք կը բռնէ թէ գերեզմա-
նատան պատը դեռ չըքանծ ձեր
գերեզմանատան մէջէն կուգան
կերթման եղբր անորդիք , և դուք
ալ երբեք աղբիւր չէք եղբր .
զոր վառն անոնք ալ նոյն իրաւամբ
համարձակ են դուռ ձգելու ,
զոր դուք հիմայ արդիւն կուգէք .
ուստի քանի որ այս այսպէս է ի-
րենց բնականը , և դուք արդի-
ւելու իրաւանք չէք ունենար-
թեալ նոյն վեհմութիւնը քովին
ծրածար թուղի մը առնելով բա-
յաւ . — ահա նոյն տեղոյն ճիշդ յա-
տակալ թիւն ալ չիւնի տուած են
Լատինք , որու վրայ ձեր ուշադ-
րութիւնը կը հրաւիրեմ , ըստ
Սրբաբան Պարսիքի .
«Այո , ըստ Ս . Պարսիքի .
այդ աղբիւր է , բայց ճշմարիտ չէ ,
այլ ճշմարտաման է բռնանիւր բայց
և այնպէս նոյն աստուածները բա-
ւական բացարձակ են կարօտ են
զոր վառն նախ ձեր վեհմութեան
ներքոյն խնայողութեան խնայողութեան
ցարձակ ձեռք , Տեաք իմ , թէ ինչ-
պէս է-բունկով իրենց քաշիլ տը-
ուած նոյն գերեզմանատան յատա-

